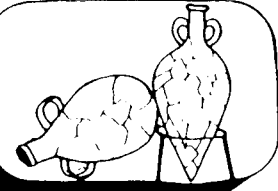

חדשות מן העבר

שבתאי רביב מוזיאון וארכיון הרפת יפעת

גידול בהמות בתקופת המשנה והתלמוד

היות והח' איילי גם קשור לענף הרפת ועוקב בהתעניינות אחר הנעשה בו, קיבלנו אסופה מרתקת ואוטנטית, המשקפת את חיי היום-יום של החקלאים בימים עברו.

ברשימתי זו סיווגתי את החומר לפי העניינים החשובים בהם עסקו קדמונינו בא"י, בתקופת התלמוד. מובן שזה רק מעט מזער מהמצוי בספרות חז"ל.

בעזבונו של יעקב עצמון (כבשנה) מצאנו כרטסת זעירה ובה מראה מקומות מתוך המשנה והתלמוד, אשר עוסקים בגידול בהמות בתקופת המשנה והתלמוד, 200 עד 400 שנה לספירה.

היות ואין אנו מצויים בספרות התלמודית, פנינו לח' מאיר איילי מקב' יפעת, איש אשכולות הבקי במשנה, בתלמוד ובמדרש וביקשנו ממנו להבהיר, לפרש ולתרגם מארמית לשפה העברית המודרנית את מאמרי חז"ל אלה.

טיפול בבקר

1. קשירת הפרה אל האבוס בשבת, אם נעשית בקביעות (יום-יום) אינה מותרת, אם הקשר חד-פעמי (ארעי), מותרת.
(שבת קי"ג, עמוד א')
2. הפרה באחו לא תיזוק בעת העליה לרגל של בעליה לירושלים, כך מובטח מהתורה.
(פסחים ח', עמוד ב')
3. יותר ממה שהעגל רוצה לינק, הפרה רוצה להניק, כך נאמר על תלמידיו של ר' עקיבא. יותר משהתלמיד רוצה ללמוד, המורה רוצה ללמד.
(פסחים קי"ב ע"א)
4. מותר להוציא פרה בשבת עם רצועה בין קרניה, כי הרצועה אינה משא אלא קישוט.
(ביצה, פרק ב', משנה פ')
5. מותר לקרצף את הפרה במגרדת גדולה, שאינה עושה פצעים. חכמים אחדים אסרו קירצוף מחשש שיביא לידי גירוד ופצעים.
(גמרא שבת כ"ג עמוד ב')
6. שמים על עטיניה של הפרה "עור הקופר", עור קוצני של קיפוד, כדי שלא ימצצו ממנה שרצים. זאת אין לעשות בשבת, כי זה בבחינת משא.
(גמרא שבת, נ"ד עמוד ב')

7. כיצד נהגו להתחכם על פרה עקשנית שמסרבת ללכת – היו מובילים אותה עם עוד פרה נוספת "בשל מראית עין". אולם נוהג זה אסור, כאשר מדובר ב"פרה אדומה" שמאפרה הכינו "מי חטאת". (פרה פרק ג' משנה ז')
8. אין לתלות בשבת קישוטים למיניהם על הבהמה ברשות הרבים, שהם בבחינת משא. מוזכרים קישוטים, כגון זנב שועל, או "זהרורית" (צמר אדום) שהיו תולים נגד "עין הרע". (שבת נ"ג עמוד א')
9. "טרסקלין", סלים על פיהם של סייחים או "סנדלים" שהיו מתקינים על הרגל לשמירה בפני אבנים. (שבת נ"ג, עמוד א')
10. מטעמי בריאות מותר להרכיב לבהמה "אגד" על המכה (פצע), "קשישיין", לוחיות עץ על שבר או על שליה נגרת אחרי הבהמה. (שבת נ"ג, עמוד א')
11. בימי המשנה היו נוהגים לכתוב על גבי קרניה של הפרה, הראיה: אין צורך שהגט שנותן הבעל לאשתו תהיה כתובה על קלף, אפשר לכתוב על כל דבר שמתקיים הרבה זמן, כגון עלה תלוש של זית, או קרן תלושה מהפרה. (גיטין, פרק ב', משנה ג')
12. חקלאים שכנים נעזרים אחד בשני בחרישת השדה בפרה, על ידי השאלה הדדית. אולם יש הבחנה בין חרישה על ידי הבעלים או על ידי פועלים; אחריות הבעלים גדולה יותר. (נדרים פרק ד' משנה ו')

אבזורים שהשתמשו בבהמות

1. מרדעת – כיסוי על גבו של חמור. (שבת, פרק ה' משנה ד')
2. זוג – פעמונים על צוואר הבהמה. (שבת, פרק ה' משנה ד')
3. סולם – דפי עץ בצוואר הבהמה כשיש בה מכה, על ידי כך מונעים תנועה מכאיבה של הצוואר. (כנ"ל)
4. רצועה – לקשירת פרסאותיו של חמור או סוס כשהן בקועות. (כנ"ל)
5. דורבן – מרדע בקר, שיש לו קוץ או מסמר בקצהו, שמכוונים את הפרה החורשת שתלך בתלם. (חגיגה ג', עמוד ב')
6. בקרא – בוקר, שומר או רועה בקר. (בבא מציעה, מ"ד, עמוד ב')

הזנה

1. כרשיני – מאכל משובח ממשפחת הקטניות. פרה רזה, שלא היה בכוחה לבעוט בבעליה, מאכילים אותה כרשינים שתחזור לכוחותיה. (ברכות ל"ו, עמוד ח')

2. מותר לנקות את האבוס של ה"פטים" (השור) בשבת, כדי לתת לו מזון נקי. מותר לסלק מהאבוס את שאריות התבן, כדי שהשור לא יטנף אותו בזבל. (שבת, פרק כ', משנה ד') (עמוד א')
3. הבחנה: פה רע – של פרה שיש לה ריר; פה יפה – של פרה שהיא בדרנית יותר במזונה. (גמרא. שם קמא', עמוד א')
4. תבן של קטניות – להבדיל מתבן שעורה ותבן עשבים. (שבת, ע', א')

קניה ומכירה של בקר

1. על מי האחריות עבור הנזק שנגרם לבקר (שור) לאחר המכירה, על המוכר או על הקונה שלא האבס אותו כראוי. (בבא מציעה מד', עמוד ב')
2. הקנין תקף על ידי משיכת הבהמה על ידי הקונה. (כתובות ע"ו, עמוד א')
3. ערך חמור, לא פחות מערכה של פרה. (כתובות לד', עמוד ב')
4. במחיר הבקר – מבחינים בין דמי הבשר בזול ובין המחיר המלא. (כתובות ל"ד, עמוד ב')
5. אין למכור פרה לחרישה בשנת שמיטה, מחשש שהקונה לא יקפיד באיסור חרישה בשנה זו. (שביעית פרק ה', משנה א')

בוקרים עשירים

1. ר' אלעזר בן עזריה, שהיה עשיר מופלג, היה מעשר כל שנה 12,000 עגלים! (גמרא שבת, נ"ד עמוד ב')

כללי

1. שירי קצב בעת החרישה בבקר – זמירות הבקרים בעת החרישה – מותרות. (סוטה מ"ח, עמוד א')
2. אין קרן פרה כשרה לתקיעת שופר, מפני שנקראת "קרן" ולא שופר. היא אינה בנויה מקשה אחת, אלא שכבות שכבות, והרי כתוב "לתקוע בשופר אחד". (ראש השנה, פרק ג', משנה ב')
3. מידות הפרה. ראשה ורובה של פרה – שתי אמות. פירושו של דבר שאורכה של הפרה כולה כ-1.40 מטר. וכמה עוביה של הפרה? אמה ושני שליש האמה. (עירובין, י"ט, עמוד ב')

הערה למתעניינים ולמבקשים להעמיק בנושא: החומר המקורי נמצא בארכיון הרפת, וניתן לעיין בו בכל עת (ש.ר.).